

SİGMUND FREUD'UN CİNSEL TEKBENCİLİĞİ (*)

B. FRIEDAN'dan çeviren : Doç. Dr. Mine TAN

Herşeyin Sigmund Freud'la başladığını söylemek biraz yanlış olur. Gerçekte Amerika'da bu iş 1940 lardaki tam anlamıyla başlamamıştı. Kaldı ki bu başlangıç da daha çok bir sonucun engellenmesi niteliğini taşıyordu. Kadınların hayvan olduğu, biraz aşağılık insanlar olduğu, erkek gibi düşünme yeteneği bulunmadığı, erkekleri doğurmak ve onlara hizmet etmek için yaratıldığı yolundaki eski önyargılar ne kadın hakları için savaşımların, ne bilim ve eğitimin, ne de demokrasi düşüncesinin üstesinden gelemedikleri şeylerdi. 1940 larda olup bitenler, bütün bunların Freud'çu kılıklarda yeniden ortaya çıkmasından başka birşey değildi. Kadınsılık miti gücünü Freud'çu düşünüşten aldı; çünkü bu düşünce Freud'la doğmuş, kadınları ve onlarla ilgili araştırmaları yapanları analarının bunalımlarını, babalarının, erkek kardeşlerinin ve kocalarının kinleriyle yetersizliklerini, kendi duygularıyla yaşam tercihlerini yanlış yorumlamaya yöneltmişti.

Çağdaş kadın, yeni miti eski önyargılar kadar kolaylıkla sorgulayamıyordu. Nedeni de bir bakıma bu mitin, önyargının can düşmanı olması gereken eğitim ve toplum bilimin aracılığıyla yayılması, bir bakıma da Freud'çu düşünüşün doğasının herhangi bir sorgulamaya karşı dayanıklılığıdır. Eğitim görmüş bir Amerikalı kadın, nasıl olur da kendisi analizci değilse, Freud'çu gerçeği sorgulayabileceğini düşünür? Böyle bir kadının Freud'un aklın bilinç dışı çalışmalarını buluşunun insanın bilgiyi arayışındaki en büyük çıkışlardan birini oluşturduğunu bilmesi gerekir. Bu buluşa dayalı bilimin pek

+ «The sexual solipsism of Sigmund Freud», FRIEDAN, B., *The Feminine Mystique*, Penguin Books, rep. 1972, s. 91-111.

Tekbencilik (solipsism) : «Yalnız ben varım, benden başka her şey benim tasarımımdır» diyen; öznel ben'i bilinç içerikleriyle birlikte tek gerçek, tek var olan olarak kabul eden felsefe görüşü. Bkz. Felsefe Terimleri Sözlüğü, TDK yay. 1975, s. 162-163.

çok insanın acılarını gidermeye yaradığının farkındadır. Freudçu gerçeğin anlamının ancak yıllar süren analizci yetiştirme sonunda kavranabildiğini duymuştur. İnsan aklının bu gerçeğe bilinç dışı bir direnç gösterdiğini bile anlayabilir. Analizcilerden başka kimsenin girmesine izin verilmeyen bu kutsal toprağı didiklemeği nasıl göze alabilir?

Freud'un buluşlarının temel dehasını da, onun (Batı) kültürüne yaptığı katkıyı da hiç kimse yadsıyamaz. İster Freudçu ister Freud karşıtı olanlar tarafından günümüzde uygulandığı biçimiyle psikanalizin etkililiğini de sorgulamıyorum. Ne var ki, hem bir kadın olarak kendi deneyimim, hem de başka kadınlar konusunda bildiklerimle Freud'un kadınsılık kuramının günümüz kadınına uygulanmasını sorgulamak durumundayım. Onun terapideki kullanımını değil, çok satan dergilerle uzman denilen kişilerin düşünce ve yorumları aracılığıyla Amerikalı kadınların yaşamına süzülmesini sorguluyorum. Freud'un kadınlar hakkındaki düşüncelerinin çoğunun eskidiğinden, bugünün Amerikas'ında kadınla gerçek arasında bir engel, yaygın ve adsız bir soruna temel neden oluşturduğundan kuşku yok.

Önümüzde pek çok paradoks var. Freud'un super-ego kavramı insanı çocukluktan yetişkinliğe geçişten alıkoyan «-meli, -malı» ların sultanından, geçmişin sultanından kurtarmaya yardım etmiştir. Bununla birlikte, Freudçu düşünüş çağdaş, eğitim görmüş kadını kötürümlüğe uğratan yeni bir super-ego'nun yaratılmasına yaramıştır — yeni bir «meli, -malı» lar sultanı ki kadını eski bir imgeye zincirlemekte, seçme ve gelişmeyi yasaklamakta ve ona bireysel bir kimliği çok görmektedir.

Freudçu psikoloji, baskı altındaki bir ahlâklılıktan kurtularak cinsel doyuma ulaşma konusundaki vurgusuyla kadın bağımsızlığı ideolojisinin bir parçasını oluşturmuştur. Amerika'nın sürüp giden «bağımsız kadın» imgesi 1920 lerin uçarısıdır: Sıkıntı veren saçlarını kesmiş, dizlerini açmış, yeni özgürlüğünün tadını Greenwich Village'de ya da Chicago'nun North Side'i yakınlarında bir çatı katında çıkararak, otomobil kullanan, içki-sigara içen, maceradan ya da bütün bunlar konusunda konuşmaktan hoşlanan biri. Gene de bugün,

Freudçu düşünce Freud'un kendi yaşantısına yabancı bir takım nedenlerle Amerika'daki cinsel karşı-devrimin ideolojik kalkını olmuştur. Freud'un kadının cinsel yapısı konusundaki tanımlaması geleneksel kadınsılık imgesine yeni bir güç aşılamaştır. Bu tanım olmasaydı Amerika'nın eğitim görmüş, dinamik kadın kuşakları kim olduklarını ve ne olabileceklerini anlamaktan böylesine kolaylıkla engellenemezlerdi.

Freud'un kadınlarda -yani, Victoria devri Viyana'sının kendi hastası olan orta sınıf kadınlarında- gözlemlediği bir olayı betimlemek için kullandığı 'penis kıskançlığı' kavramı bu ülkede 1940 larda Amerikalı kadınların tüm dertlerinin tek açıklaması olarak kabullenilmişti. Kadınsılık için tehlike çanlarının çaldığını savunarak Amerikalı kadınların bağımsızlık ve kimlik edinmeye yönelen atılımını tersine çevirenler yaptıklarının Freudçu kökenlerinden habersizdiler. Buna katılanlar -birkaç psikanalizci dışında, yayılmasını sağlayan toplum-bilimciler, eğitimciler, reklâmcılar, dergi yazarları, çocuk uzmanları, evlilik uzmanları, din adamları ve kokteyl parti yetkilileri - Freud'un penis kıskançlığıyla neyi anlattığını kavramış olamazlardı. Freud'un kadınsılık kuramını günümüz kadınına sözcük sözcük uygulamadaki yanılığını görebilmek için, onun Victoria devri kadınlarında neyi anlattığını bilmek yeter. Kuramın büyük bir bölümünün eskimişliğini, günümüzde her toplum bilimcinin düşüncesinin bir parçasını oluşturduğu halde Freud'un zamanında henüz belirlenmeyen bilgilerle çeliştiğini anlamak için de Freud tarafından neden öyle betimlendiğini bilmek gerekir.

Freud'un insan kişiliğinin önemli sorunlarının en doğru ve kapsamlı bir gözlemcisi olduğu herkesçe kabul edilmektedir. Ancak o, söz konusu sorunları betimler ve yorumlarken kendi kültürünün tutsağı olmuştur. Kültürümüze yeni bir çerçeve yaratırken kendi kültürünün çerçevesinden kurtulamamıştır. Kendi dehası bile, ona dâhi olmayanların yaşamına bugün eşlik eden kültürel süreçleri tanıma olanağını vermemiştir.

Yakın geçmişte bilimsel yönelimlerimizi toptan değiştiren fizikçinin göreselliği toplumbilimcinin göreselliğinden daha kesin ve dolayısıyla daha kolaylıkla anlaşılabilir niteliktedir. Hiçbir toplumbilimcinin kendi kültürünün tutukeviden kendini

tümüyle kurtaramadığını, ancak kendi döneminin bilimsel çerçevesi içinde gözlemlediklerini yorumlayabileceğini söylemek bir sav - söz değildir, gerçeğin yalınkat dillendirilmesidir. Bu ifade en büyük bilginler için bile geçerlidir. Onlar bile devrimci gözlemlerini bilimsel sürecin kendi dönemlerine gelinceye dek belirlediği dil ve dokuya çevirmek zorundadırlar. Bilime yeni önsözler yazan buluşlar bile yaratıcılarının konumuna görelidirler.

Çağdaş araştırmalar Freud'un biyolojik, içgüdüsel ve değişmez olduğuna inandığı şeylerden çoğunun belli kültürel nedenlerin sonucu olduğu belirlemiştir¹. Freud'un evrensel insan doğasının niteliği diye tanımladıklarından çoğu da ondokuzuncu yüzyıl sonu Avrupasının orta sınıf kadın ve erkeklerinden bazılarının özelliklerinden başka birşey değildir.

Örneğin, Freud'un nevrozun cinsel kökenleri konusundaki açıklamaları, gözlemini yaptığı ilk hastalardan çoğunun, sorununun isteri olmasından ve bunların durumunda Freud'un cinsel bastırmayı neden olarak görmesinden idi. Ortodoks Freudcular hâlâ tüm nevrozların cinsel kökenleri olduğuna inanır ve hastalarında bilinçdışı cinsel anılar arayarak onlardan işittiklerini cinsel simgelere çevirdikleri için de sonunda aradıklarını bulmayı başarırlar.

Gerçekte, Freud'un gözlemlediği biçimiyle isteri örneklerine bugün çok daha ender rastlanmaktadır. Anlaşılan, Freud'un döneminde kültürel iki - yüzlülük cinselliğin bastırılmasını zorlamıştır. (Bazı toplumbilicimler, can çekişen Avusturya İmparatorluğunda Freud'un hastalarının başka bir işleri olmadığından ötürü cinsellikle gereğinden fazla uğraştıklarından bile kuşkulanmışlardır). Kendi kültürünün cinselliği yadsımasının Freud'un ilgisini bunda odaklaştırdığı apaçık ortadadır. Daha sonra tüm gelişme dönemlerini cinsel tanımlamalara bağlamış, gözlemini yaptığı tüm olguları da cinsel kalıplara uydurmuştur.

Ruhsal olguların tümünü cinsel terimlere dökerek yetişkin kişiliğinin tüm sorularını çocukluğun cinsel saplantılarının sonucu olarak görmek girişimi bir bakıma Freud'un kendi tıp geçmişinden ve zamanının bilimsel düşüncesinde gizli neden-

sellik yöneliminden kaynaklanmaktadır. İnsan davranışlarıyla ilgilenen bilim adamlarının ortak derdi olan ruhsal olguları kendi çerçevelerinde incelemekten kaçınma eğilimi Freud'da da vardır. Bilinç-dışı aklın keşfedilmemiş ülkesine doğru yol alırken fizyolojik terimlerle betimlenebilecek, anatomiyle ilişkisi kurulabilecek herhangi birşey ona daha rahat, sağlam, gerçek, bilimsel görünmüştür. Yaşam öyküsünü yazan Ernest Jones'un sözleriyle 'Freud, beyin anatomisinin güvenliğinde bir tutamak sağlamak için canhavliyle çabalamıştır' ³. Gerçekte, ruhsal olguları görmek ve bunları canlılıkla betimlemekte öylesine yetenekliydi ki, kavramlarına taktığı adlar - penis kıskançlığı, ego, Oedipus karmaşası - ister fizyolojiden, ister felsefeden, ister güzel yazından, nereden alınmış olursa olsunlar sağlam fiziksel bir gerçek görüntüsünü taşıyorlardı. Jones'un dediği gibi, metallürjist için metaller ne denli gerçek ve somut iseler ruhsal olgular da Freud için öylesine gerçek ve somut idiler ⁴. Onun kavramları daha alt basamaklardaki düşünürlere inerken bu yetenek de büyük bir karışıklığın kaynağı olmuştur.

Freud'un kuramının tüm üstyapısı Victoria döneminin bilimsel düşüncesini niteliyen katı belirlenimciliğe (determinisim) dayalıdır. Günümüzde belirlenimcilik fizik süreçler ve olgularda olduğu kadar ruhsal olanlarda da yerini çok daha karmaşık bir neden-sonuç görüşüne bırakmıştır. Bu yeni görüş çerçevesinde davranış bilimcilerin ruhsal olayları açıklamak ya da onlara kalp-gerçeklik vermek için fizyolojinin dilinden alıntılar yapmak zorunlulukları yoktur. Cinsel olgular, örneğin, cinsel terimlere indirgenerek açıklanması olanağı bulunmayan Shakespeare'in Hamlet'i yazışı olgusundan ne daha az ne de daha çok gerçeklerdir. Yaşam öyküsünün yazarı, onun dehasının, 'o yüce bilim tutkusunun' izini üç yaşından önce annesiyle babasının yatak odasında ne olup-bittiğine yönelen doyumsuz cinsel merakında ⁵ bulsa bile Freud'un kendisini de belirlenimci, fizyolojik taklitleriyle açıklamak olanağı yoktur.

Günümüzde doğa bilimciler, toplum bilimciler ve sayıları durmadan artan psikanalizciler insanın gelişim gereksinim ya da güdüsünü de cinsellik kadar temel bir öncül insan gereksi-

nimi olarak görüyorlar. Freud'un cinsel gelişim terimleriyle tanımladığı 'oral' ve 'anal' dönemler -çocuğun önce ağız yoluyla anasının göğsünden, sonra bağırsaklarının hareketlerinden cinsel zevki tadışı- bugün artık insan gelişiminin cinsellik kadar kültürel çevre ve ana-baba tutumlarından etkilenen evreleri olarak görülmektedir. Dişler geliştikçe ağız emme kadar ısırmaya da yarar. Kaslar ve beyin de gelişir; çocuk denetim, kavrama, becerme yeteneklerini kazanır; beş, yirmi-beş, ya da elli yaşındaki insanın gelişme ve öğrenme gereksinimi de tıpkı cinsel gereksinimleri gibi kendi kültürünce doyurulabilir, yadsınabilir, bastırılabilir, yokedilebilir, artırılabilir ya da engellenebilir.

Günümüzde çocuk uzmanları Freud'un ana ve çocuk arasındaki ilk dönem sorunlarının önce beslenme, sonra tuvalet terbiyesi sırasında ortaya çıktığı yolundaki gözlemlerini doğrulamışlardır. Gene de son yıllar Amerika'sında çocukların 'yemekle ilgili sorunlarında' dikkati çeken bir azalma görülmüştür. Çocuğun içgüdüsel gelişiminin değişmesinden dolayı mı? Eğer tanım gereği oral dönem içgüdüsel ise buna olanak yoktur. Ya da acaba kültür belki çocuk bakımında esnekliği vurgulayarak, belki de zengin toplumda yiyecek konusunu anneler için büyük bir kaygı nedeni olmaktan çıkararak erken çocukluk sorunlarında beslenmenin bir odak noktası olmasını mı engellemiştir? Eğitim görmüş ana-babalar Freud'un etkisiyle, genellikle tuvalet terbiyesinde çatışma çıkaracak baskılardan kaçınmakta, bu tür çatışmaların belirmesi olasılığı bugün artık çocuğun konuşmayı ya da okumayı öğrenmesi sırasında daha güçlü görünmektedir.⁶

1940 larda, Amerikan toplum bilimcileriyle psikanalizcileri Freud'un kavramlarını giderek gelişen kültürel bilinçlenmelerinin ışığında yeniden yorumlamaya başlamışlardı bile. Gene de, Freud'un kadınsılık kuramını sözcük sözcük Amerikalı kadınlara uygulamaktan geri durmayışları nasıl açıklanabilir?

Gerçek, Freud'un günümüz Madison Avenue dergi yazarlarından da güçlü bir inançla kadınları acaip, aşagılık, insandan daha düşük bir tür olarak görmesinde gizlidir. Onlara oyuncak bebekler olarak bakmış, ancak erkeğin sevgisiyle, erkeği sevmek ve onun gereksinimlerine hizmet etmek için varolduk-

larına inanmıştır. Bu, tıpkı çağlar boyunca insanın güneşi dünya çevresinde dönen parlak bir nesne olarak görmesi türünden bir bilinçdışı tekbencilik örneğidir. Freud, kendi kültürünün ona mal ettiği bu tutumla yetişmiştir. Bu, yalnız Victoria devri Avrupa'sının kültüründe değil, Musevi kültüründe de saklıdır. Günlük dualarında erkeklerin «Tanrım, beni kadın yaratmadığım için sana şükürler olsun», kadınların ise alçak gönüllülükle «Tanrım, beni kendi istediğin gibi yarattığın için sana şükürler olsun» dedikleri Musevi kültüründe.

Freud'un annesi kendinden iki kat yaşlı bir erkeğin sevimli, yumuşak başlı eşi olmuştur. Babası aileyi, babaların aile dışında herhangi bir iktidara sahip olamadığı o takip yüzyıllarının Musevi ailelerinde gelenekselleşen babaerkil yetkiyle yönetmiştir. Annesi ilk oğlu olan küçük Sigmund'u taparcasına sevmiş, onun yazgısında büyük adam olacağını yazıldığına inanmış, sanki salt onun her dileğini gerçekleştirmek için yaşamıştır. Freud'un, annesi tarafından her isteği yerine getirilen babasına karşı duyduğu cinsel kıskançlık konusundaki anıları Oedipus karmaşası kuramının temelidir. Annesi ve kızkardeşleriyle olduğu kadar karısıyla ilişkilerinde de onun gereksinimleri, onun istekleri, onun dilekleri herşeyin çevresinde döndüğü güneştir. Anna Freud'un yıllar sonra anımsadığına göre kızkardeşlerinin piyano çalarken çıkardıkları gürültü onun çalışmalarını aksatınca piyano da, kızların müzik yeteneklerini geliştirme olanakları da yoklara karışmıştır.

Freud böylesi bir tutumu bir sorun, ya da kadın için herhangi bir soruna neden olarak görmemiştir. Erkek tarafından yönetilmek kadının doğası, erkeği kıskanmak ise gene onun hastalığıdır. Freud'un gelecekteki karısı Martha'ya dört yıllık nişanlılıkları sırasında (1882-86) yazdığı mektuplar, **Bebek Evi'**ndeki Nora'ya insan olmaya yeltendiği için çıkışan Torvald'ın sevecen, egemen tonunu andırmaktadır. Freud, Viyana'daki laboratuvarında insan beyninin gizlerini incelemeye başlamıştır; Martha, onun 'tatlı çocuğu', anneciğin dizinin dibinde kendisi gelip alıncaya kadar dört yıl süreyle onu bekleyecektir. Mektuplarından Freud'un onun kimliğini, artık çocukluktan çıkmasına ve henüz evkadını olmamasına karşın, çocuk-evkadını olarak belirlediği kolaylıkla görülebilir.

Masalar ve sandalyeler, yataklar, aynalar, mutlu çifte zamanın akışını anımsatmak için bir saat, arada bir hoş hülyalara dalmak için bir koltuk, evkadının yerleri temiz tutmasına yarayacak halılar, dolapta süslü kurdelalarla bağlı çarşaf, son moda giysilerle yapma çiçekleri olan şapkalar, duvarda resimler, günlük bardaklar, şarap bardakları, bayram günleri için bardaklar, tabaklar, öteki kap-kaçak... ve dikiş masasıyla sevimli bir lamba, ve herşey yerliyende olmalı ki yüreciğini her eşya için bir küçük parçaya bölen evkadını üzüldür sıkılmasın. Bütün bunlar ev halkını birarada tutmaya yarayan önemli işlerin, o güzellik duygusunun, insanın anımsamaktan hoşlandığı sevgili dostların, görüp gezdiği kentlerin, hep akılda tutmak istediği anıların tanığı olmalı... Yüreğimizi bu küçücük şeylere mi adayacağız? Evet, ve hiç duraksamadan...

Çünkü senin nasıl tatlı olduğunu, bir evi nasıl cennet yapabileceğini, benim ilgilerimi nasıl paylaşacağını, nasıl şen ve gene de özenli olabileceğini biliyorum. Evi dilediğinde yönetmene izin vereceğim, sen de beni sıcacık sevginle ve kadınları çok kez sevimsiz yapan zayıflıkların üstesinden gelerek ödüllendireceksin. İşlerimden artakalan zamanda öğrenmek istediğimiz şeyleri okuyacağız, ve sana gelecekteki yaşam arkadaşını ve onun mesleğini tanımadığı sürece bir genç kıızı ilgilen-dirmeyen şeyleri tanıtacağım...⁷

5 Temmuz 1885'teki mektubunda onu erkekler hakkındaki düşünceleri pek de hoş olmayan arkadaşı Elise'i görmeyi sürdürdüğü için azarlamaktadır:

Böylesi bir ilişkinin sana hiçbir zararı olmayacak kadar olgunlaştığını düşünmenin ne yararı var?... Çok yufka yüreklisin, ben de bunu düzeltmek zorundayım, çünkü birimizin yaptıkları aynı zamanda ötekinin hesabına yazılacaktır. Sen benim küçük, değerli kadınımsın ve yaptığın yanlışlar bile bunu değiştiremez... Ama sen, çocuğum, bütün bunları zaten biliyorsun...⁸

Freud'un kadın konusundaki bilimsel kuramlarında görülen Victoria devri şovalyelik ve lutufkârlık bileşimi 5 Kasım

1883'te John Stuart Mill'in 'kadın bağımsızlığı ve genelde kadın sorunu' konusundaki görüşleriyle alay etmek için yazdığı mektupta apacık belirir.

Tüm yazdıklarında kadınların erkeklerden farklı -onlardan daha aşağı demiyelim de onların karşısı- yaratıklar olduğu gerçeğine yer vermemektedir, Kadınların ezilmişliği ile Zencilerin ki arasında bir benzerlik buluyor. Bir erkek tarafından eli öpülen ve sevgisi uğruna herşey göze alınan her kadın siyasal ya da yasal hakları olmadan da ona ne denli yanıldığını gösterebilir. Kadınları tıpkı erkekler gibi yaşam savaşına sürüklemek gerçekte ölü doğmuş bir düşüncedir. Eğer, örneğin ben, tatlı, nazik kızımı kendime bir rakip olarak görsem ona tıpkı onyediy ay önce yaptığım gibi gene kendisini sevdiğimi söyler, kargaşadan çekilerek evimin sakin, çekişmesiz işlerine dalmasını zorlardım. Yetiştirme özellikleri bir kadının korunmayı gerektiren ama gene de üstün olan tüm yumuşak huylarını bastırarak onu tıpkı erkekler gibi yaşamını kazanmaya yönlendirmiş olabilir. Böylesi bir olay karşısında dünyanın bize verebileceği en tatlı şey olan kadınlık ülkümüzün söndüğünden yakınmamız bile haklı görülmeyebilir. Kanımca, doğanın güzellik, tatlılık ve çekicilik gibi özellikler yoluyla kadının yazgısını erkeğin toplumunda bir yer edinebileceği yaştan çok daha önce belirlediği gerçeği karşısında tüm yasal ve eğitsel reformlar kırılıp yokolacaktır. Yasa ve gelenek kadınlara, esirgenen pek çok şeyi verebilmek olanağını taşır, ama kadının konumu her zaman olduğundan başka birşey olmayacaktır: Gençlikte tapılan bir sevgili, olgunluk yıllarında sevgili bir eş.⁹

Freud'un tüm kuramları, kendisinin dediği gibi, gene kendisinin keskin, uçsuz bucaksız psikanalizine dayandığı ve cinsellik tüm kuramlarının odağı olduğu içindir ki, onun cinselliği konusundaki bazı paradoxlar özellikle anlamlıdır. Birçok bilimadamının belirttiği gibi yazıları çocuklukta cinselliğe, bunun olgunlukta ifadesinden daha geniş yer ayırmaktadır. Yaşam öyküsünü yazanlardan Jones, onun olağanüstü pürünten, kâti ahlakçı ve iffet düşkünü olduğuna değinmiştir. Freud

yaşamında cinselliğe görece ilgisiz kalmıştır. Gençliğinde ona tapan bir anne, onaltı yaşında Giselle adında bir kızla salt düşsel bir gönül ilişkisi, yirmialtınsında Martha'yla nişanlanması. İkisinin de Viyana'da olduğu dokuz ay boyunca çok mutlu olmadıkları anlaşılmaktadır; Martha ürkek ve ona karşı korku içindedir. Bundan sonraki dört yılda ise araya giren uzaklığın verdiği rahatlıkla 900 aşk mektubuna dayanan **bir büyük tutku**. Bu tutkunun evlendikten sonra çarçabuk kaybolduğu görülmektedir. Ne var ki, yaşam öyküsünü yazarlar, Freud'un evlilik dışında cinsel doyum aramayacak kadar katıksız bir ahlakçı olduğunu belirtmişlerdir. Bir yetişkin olarak sevgi ve nefret duygularının odağını oluşturan tek kadın nişanlılık yıllarının Martha'sıdır. Bu dönemden sonra benzer duyguları yalnız erkeklere yönelmiştir. Jones'un dediği gibi: 'Freud'un bu açıdan ortalamadan sapması da, herkesçe bilinen zihinsel çift cinselliği de kuramsal görüşlerini belli ölçüde etkilemiş olabilir.'¹⁰

Daha az saygılı yazarlar, hatta Jones'un kendisi bile Freud'un kuramlarını onun kendi yaşantısı içinde incelediklerinde, her şeyde cinsellik gören evde kalmış sofu kızları anımsarlar.¹¹ Hem kendi uysal ev kadının yeterince uysal olmadığından, hem de onun kendisiyle rahat ve 'kader yoldaşı' olamadığından yakınması ilginçtir.

Freud'un acıyla öğreneceği gibi, Martha gerçekte pek de uysal değildi, başkasının biçim vermesine kolaylıkla razı olmayan güçlü bir kişiliği vardı. Bu kişilik tümüyle gelişmiş ve bütünselleşmişti: Bir psikanalistin en büyük iltifatı olabilecek 'normal' sözünü fazlasıyla hak edebilirdi.¹²

Martha'ya 'küçülmesini, bir haftalık bir bebek olmasını ve böylece dikbaşlılığın tüm izlerini yitirmesini' yazdığı mektubundan Freud'un 'onu kendi mükemmellik imgesine göre biçimlendirmek yolundaki hiç gerçekleşmeyecek niyetini' sezini-

leyebiliriz. Ama ardından kendi kendisine çıkışmaktan geri durmamaktadır:

Sevilen kişi oyuncak bebek değil, iyi bir yoldaş olmalıdır ki efendisi dirayetinin sonuna geldiğinde ona akıllıca bir-iki söz edebilsin. Bense onun açıksözlülüğünü ezmeğe çalışıyordum, benim düşüncelerimden emin olanadek kendi kanılarını kendine saklasın diye.¹³

Jones'un belirttiği gibi Freud 'karısının onunla, düşünceleriyle, duygu ve niyetleriyle tam anlamda bütünleşmemesinden acı duyuyordu. Onun üzerinde kendi 'damgasını' göremediği sürece karısı gerçekte ona ait sayılamazdı.' Freud'a göre 'bir insanın ötekinde düzelterek hiçbir şey bulamaması can sıkıcı bir olaydı'. Freud'un sevgisi 'ancak iyi koşullarda açığa çıkar ve gösterilebilirdi... Martha belki de bu efendi aşkıtan korkmakta ve sık sık sesizlikte sığınak aramaktaydı...'¹⁴

Sonunda Martha'ya şöyle yazmıştı; 'senden istediklerimden vazgeçiyorum. Seni dönüştürmeği umduğum gibi bir yoldaşa gereksinim de duymuyorum. Bir başıma savaşabilecek kadar güçlüyüm... Benim için değerli, sevgili, tatlı biri olarak kal.'¹⁵ Anlaşılan böylece '(sevgi ve nefret) duygularının bir kadın üzerinde topladığı tek yaşam dönemi de sona ermişti.'¹⁶

Evlilikleri geleneklere uygun ama tutkudan yoksun bir evlilik oldu. Jones'un nitelediği gibi:

Bundan daha başarılı bir evliliğe az rastlanırdı. Martha, hiç kuşkusuz mükemmel bir eş ve anneydi. İmrenilecek bir yöneticiydi -hani şu hizmetçileri hiç kaçmayan ender hanımlardan- ama hiçbir zaman eşyayı insanlardan önde gören ev kadınlarından olmadı. Kocasının rahatı daima herşeyin önünde geldi.. Kocasının imgeleme gücünün coşkun uçuşlarını izlemesine gelince, bunu başkalarından daha iyi yapabilmesi beklenemezdi.¹⁷

Freud'un fiziksel gereksinimlerini yerine getirmekte en ti-

tiz bir Musevi anne dikkatliydi, her öğün yemeği **Baba**'nın programına kesinkes uyacak biçimde düzenlerdi. Ama onun yaşamını onun eşiti olarak paylaşmayı hiçbir zaman düşünmedi. Freud da, ölümünden sonra onun çocuklarına yeterli bir vasi olabileceğine, hele hele eğitimleri konusunda, güvenmedi. Bir rüyasına onu tiyatrodan almayı unuttuğunu yazar. Çağrışımları 'unutmanın önemsiz konularda hoşgörülebileceği izlenimini' uyandırır.¹⁸

Onların evliliğindeki belirtiler, örneğin kadındaki rahatsızlık ve tutukluklarla erkekteki huzursuzluk, çoklukla Freud'un kültüründe sorgusuz sualsiz benimsenen kadının sınırsız köleliği ve bağımsız davranış ya da kişisel kimlik geliştirme olanağından yoksunluğu gerçeğinden kaynaklanıyordu. Jones'un özetlediği gibi, Freud'un kadınlara karşı tutumu 'belki biraz eski-kafalı görülebilir, bunu da kişisel etmenlerden çok onun toplumsal çevresi ve içinde yetiştiği dönem kolaylıkla açıklayacaktır.'

Bu konudaki düşünceleri ne olursa olsun yazılarında ve mektuplarında bu duygusal tutumun bir çok göstergesi vardır. Erkeği evrenin efendisi olarak gördüğünü söylemek biraz ileri gitmek olacaktır, çünkü yapısında kibirliliğin izi yoktur. Gene de kadınları, temel işlevi erkeğin gereksinim ve rahatını gözetici melekler olarak gördüğünü söylemek haksız sayılmaz. Mektupları ve sevgi konusundaki tercihi kafasında ancak bir tür, yani nazik ve kadınsı, cinsel nesne olduğunu açıkça belli eder...

Hiç kuşkusuz Freud, kadın psikolojisini erkeğinkinden daha tılsımlı bulmuştur. Maire Bonaparte'a şöyle diyordu: 'Hiç bir zaman yanıtlanmayan, benim de kadın ruhuna eğilen otuz yıllık araştırmalarımın karşın yanıtlayamadığım soru bir kadının ne istediğidir.'¹⁹

Gene Jones'a göre:

Freud bir başka kadın tipiyle de ilgilenmişti, daha entellektüel ve belki erkekşi bir tip kadınlı. Bu kadınlar zaman zaman erkek arkadaşlarının yakınları olarak onun yaşamına girmekle birlikte Frued için hiçbir erotik çekicilikleri olmadı.²⁰

Bunlardan biri Martha'dan çok daha zeki ve özgür olan baldızı Minna Bernays'dı. Aralarına Marie Bonaparte, Joan Riviere, Lou Andreas - Salomé gibi analizciler ya da psikanalitik akımın yandaşları vardı. Ancak, hiç bir zaman evliliğin dışında cinsel doyum aramadığı biliniyordu. Uzun yaşamının ileri yıllarındaki düşüncelerinde de, kendi eşiti ve dolayısıyla 'erkeksi' gördüğü kişilerle arkadaşlıklarında da cinsellik insanca tutkularından tümüyle soyutlanmıştı. Bir kez, 'başkalarını kendimi anladığım biçimde anlayamamak beni tedirgin eder'²¹ demişti.

Freud'un kuramında kadın kişiliğinin itici gücü, onu kendi gözünde olduğu kadar erkek çocukların ve belki yetişkin erkeklerin de gözünde küçük düşüren penis kıskançlığıdır. Bu yoksunluk normal kadında kocasınıninkine, bu hiçbir zaman gerçekleşemeyeceği için de bir oğlan çocuk doğurarak onuninkine sahip olmaya yönelen isteklere yol açar. Kısacası kadın bir **homme manqué**, yani bir şeyleri eksik olan erkektir. Ünlü psikanalizci Clara Thompson'a göre: 'Freud, Victoria devrinin kadın konusundaki tutumlarından hiç kurtulamadı. Victoria döneminin yaşantı ve görünüm kısıtlılıklarını kadının yazgısında ayrılmaz bir kesit olarak kabul etti... Tüm düşünüşünün en önemli temellerinden olan kastrasyon karmaşası ve penis kıskançlığı kavramları kadının biyolojik olarak erkekten daha aşağı olduğu varsayımına dayalı önermelerdir.'²²

Freud penis kıskançlığı kavramıyla neyi anlatmaya çalışıyordu? Bunu bilmek gerekir, çünkü Freud'un kendi kültürünü aşmadığını savunanlar bile onun bu kültürde gözlemlediği şeyleri olduğu gibi aktardığını yadsıyamazlar.

Erkek çocukta kastrasyon kargaşasının oluşumu kadının boşaltım organlarını görüp de onca önemsedığı cinsel organın kadın bedeninin bir parçası olmadığını öğrenmesiyle başlar... Bundan sonra ilerdeki gelişiminin en güçlü itici gücünü sağlayan kastrasyon kaygusunun etkisi altına girer. Kız ço-

cukta da kastrasyon karmaşası karşı cinsin boşaltım organlarını görmesiyle oluşur. Farkı ve kabul etmeliyiz ki bu farkın önemini derhal anlar. Bunun kendisinin zararına olduğu duygusuna kapılır, sık sık ona benzer birşeye sahip olmak istediğini söyler ve penis kıskançlığının kurbanı olur. Bu kıskançlık onun gelişiminde ve kişilik biçimlenişinde silinmeyen izler bırakır, en olumlu örneklerde bile büyük bir zihinsel çaba harcamadan bu duygunun üstesinden gelemez. Kız çocuğun penisten yoksun olduğu gerçeğini anlaması bu yokluğu hafife aldığı anlamına gelmez. Aksine, uzun süre ona benzer bir şeye sahip olmak isteğini taşır, yıllar boyunca böyle bir olanağın bulunduğu inandırır, hattâ gerçeklik konusundaki bilgileriyle bu isteğin gerçekleşmesinden vazgeçtiği zamanda bile analiz, bilinçdışında ona yer vermeyi ve gücünün büyük bir bölümünü buna ayırmayı sürdürdüğünü göstermektedir. Bunca istediği bir şey olan penise sahip olmak dileği yetişkin kadını analize başvurmaya zorlayan nedenler arasında bile yer alabilir. Böyle bir kadının analizden bekledikleri, örneğin düşünsel bir meslek edinme ya da sürdürme yeteneğine sahip olmak amacı, bu bastırılmış isteğin yüceltilmiş dönüşümleri niteliğindedir çok kez²³.

Freud, 'kendi kastrasyonunu farketmesi kız çocuğun yaşantısında bir dönüm noktası oluşturur' diye devam ediyordu. 'Öz-sevgisi, kendinden çok daha iyi donatılmış olan erkek çocukla bu olumsuz karşılaştırmadan yara almıştır.' Annesi ve tüm öteki kadınlar onun gözünde küçülmüşlerdir, tıpkı aynı nedenle erkeğin gözünde küçüldükleri gibi. Bunun sonucu ise ya tam bir cinsel ketlenme ve nevroz, ya 'phallic' etkinlikten (yani genellikle erkeğe özgü etkinlikten) vazgeçmeye yanaşmadığı bir 'erkeklik karmaşası', ya da etkinlik güdülerini bastırarak penis özlemiyle babasına yöneldiği 'normal kadınsılık'tır. 'Ne var ki, kadınsılık özelliği ancak penis özleminin yerini çocuk özleminin, penisin yerini de çocuğun almasıyla gerçekleşir.' Bebekleriyle oynadığı zaman bu 'gerçekte onun kadınsılığının bir ifadesi değildir', çünkü bu bir etkinliktir, edilgenlik değil. 'En güçlü kadınsı özlem', penis

özlemi, 'ancak doğan çocuğun bir erkek bebek olarak istenileni getirmesiyle...' gerçek doyuma ulaşır. 'Anne kendinde bastırmak zorunda kaldığı tüm hevesleri oğluna aktarır, ve ondan kendi erkeksilik karmaşasından arta kalan her şeyi doyuma ulaştırmasını umabilir.'²⁴

Gene de, özünden gelen yetersizliğin ve bunun sonucu olan penis kıskançlığının üstesinden gelmek öylesine güçtür ki, kadının super-ego'su - bilinci, ülküleri - asla bir erkeğinki kadar tam olarak biçimlenemez: 'Kadınlar ancak çok zayıf bir adalet duygusuna sahiptirler, bu da akıl-yaşamlarında kıskançlığın sürekli egemen oluşuyla bağlantılı olsa gerekir.' Aynı nedenle kadınların topluma karşı ilgileri de, 'içgüdülerini yüceltme yetenekleri' de erkeklerden daha zayıftır. Sonunda Freud, 'analitik çalışmalarda tekrar tekrar ortaya çıkan bir izlenimi' açıklamaktan kendini alamaz: Kadınlığın özdeki eksikleri yüzünden psikanalizin bile kadın için yapabileceği fazla birşey yoktur.

Otuz yaşlarında bir erkek genç ve bir bakıma henüz tam olarak gelişmemiş bir birey görünümündedir, analizin kendisine açacağı gelişim olanaklarından gereğince yararlanacağı beklenebilir. Oysa aynı yaşlarda bir kadının ruhsal katılığı ve değişime karşı direnci insanı şaşkına çevirir... Daha fazla gelişmesini sağlayacak tüm yollar tıkanmıştır; sanki bütün bu süreci tamamlamış ve gelecek için etkilenmeye kapanmıştır; sanki kadınsılığa yönelen zorlu gelişim bireysel olanaklarının tümünü harcayıp bitirmiş gibidir... Onun nörotik çatışmalarını çözümlenerek acularını dindirmeyi başardığımız zamanlarda bile bu böyledir²⁵.

Freud bize gerçekte neyi anlatıyordu? 'Penis kıskançlığını' Freud'un öteki kavramlarını yorumladığımız gibi, yani Freud'un biyolojik olduğunu sandığı şeylerin aslında çok kez kültürel tepkiler olduğunu gösteren yeni bilgilerimizin ışığında yorumlarsak şu sonuca varıyoruz: Victoria döneminin kültürü kadınlara erkekleri kıskanmak için pek çok neden sağlıyordu

kadın özgürlüğünü savunanların karşı çıktığı koşullar da gerçekte bunlardan başka bir şey değildi. Erkeklerin sahip olduğu özgürlük, statü ve zevklerden yoksun kılınmış bir kadın gizli gizli bunları elde etmeyi düşlerse, erkek olmayı ve erkeğe üstün ayrıcalığı sağlayan tek şeye -penise- kavuşmayı da isteyebilir. Kuşkusuz kıskançlığını ve öfkesini başkalarından saklamayı, bir çocuk, bir bebek, bir oyuncak rolünü oynamayı da öğrenmek zorundadır, çünkü yazgısı erkeğe şirin görünmesine bağlıdır. Ama tüm bunların derininde yara işlemeyi sürdürür, onu sevgi peşinde bir hasta haline getirir. Eğer gizli gizli kendinden nefret etmeyi ve kendisinin olmadığı her şey için erkeği kıskanmayı sürdürürse, sevgi ve hatta kölece bir hayranlık gösterdiği kişiye karşı özgür ve mutlu bir aşk duyabilir mi? Yalnız kadının doğası gereği erkekten daha aşağı bir yaratık olduğuna inananlar, onun erkeği kıskanmasını ya da kendinden tiksinişini cinsel çarpıklığını kabul etmekten kaçınması olarak yorumlayabilirler. O takdirde, kuşkusuz, eşit olmak isteği de nörotik görülecektir.

Freud'un, erkekte bile ego'nun ya da benliğin gelişimine yani 'çevreye egemen olmak, onu denetlemek ya da doyuma ulaşacak biçimde uzlaşmak güdüsüne,'²⁶ yeterince dikkat göstermediği bugün artık anlaşılabilir bulunuyor. Freud'un yanlışlığından kendini kurtarmış ve insanın gelişim gereksinimini inceleyen öteki davranış bilimcilere katılmış analizciler bunun en temel bir insan gereksinimi olduğuna, herhangi bir boyutta bu gereksinime müdahalenin ruhsal sorunlara yol açtığına inanmaya başlıyorlar. Cinsellik insan gizilinin boyutlarından yalnız biridir. Freud kadınları sadece erkeklerle cinsel ilişkileri çerçevesinde algılamıştır. Oysa cinsel sorunlarını gözlemlediği bütün o kadınların engellenmiş bir gelişimden, tam bir insan kimliğine ulaşamamış bir gelişimden, olgunlaşıp bütünleşememiş bir benlikten kaynaklanan çok ciddi sorunları bulunmuş olsa gerekir. O zamanın toplumu, eğitim ve bağımsızlığı açıktan açığa yadsıyarak kadınları tüm gizillerini gerçekleştirme ya da gelişimlerini kamçılayabilecek ilgi ve ülgülere ulaşmak olanaklarından yoksun bırakmıştı. Freud tüm bu yetersizlikleri görmüş, ancak hepsini de 'penis kıskançlığının' belirtileri olarak açıklamıştı. Gizliden gizliye erkeğin eşiti olmanın açlığını duyan kadının ona ait bir nesne

olmaktan hoşlanamayacağını görmüş ve bununla bir olguyu betimlediği izlenimini uyandırmıştı. Oysa kadının eşitlik özlemini 'penis kıskançlığı' diye geçiştirirken, kadının hiçbir zaman erkeğin eşi olamayacağı yolundaki kendi görüşünü dile getirmiyor muydu?

Freud toplumu değiştirmeye çalışmıyordu, kadın ya da erkek, insanların topluma uyum göstermelerine yardım etmeyi amaçlıyordu. Örneğin, hiç evlenmemiş orta - yaşlı bir kadını onbeş yıl yaşama herhangi bir biçimde katılmaktan alıkoyan bir belirti - karmaşasından nasıl kurtardığını anlatır. Bu belirtilerden kurtulduktan sonra onun «hiç de küçümsenemeyecek yeteneklerini geliştirmek, henüz vakit varken yaşamdan biraz tad alabilmek, biraz başarı sağlayabilmek, biraz takdir edilebilmek için nasıl bir etkinlikler kasırgasına daldığını» yazar. Bütün bu girişimler, kadının kendisi için hiçbir ver olmadığını görmesiyle son bulmuştur. Yeniden sinirsel belirtilerine dönmeyeceği için kaza yapmaya, bileğini, ayağını, elini burkmaya, başlamıştır. Bu da analiz edildiğinde benzer durumlarda kazaların yerine ufak tefek hastalıklar, nezle, boğaz ağrısı, grip ya da romatizma ağrıları başgöstermiş; en sonunda kendini tam bir hareketsizliğe terketmeye karar vermesiyle herşey bitmiştir. ²⁷

Bilimin kadının zekâ eşitliğini kanıtladığı, kas gücü dışında her alanda erkekle eşit gizil güce sahip olduğunu belirlediği günümüzde, açıktan açığa kadının doğal aşağılığı temeline dayanan bir kuram ikiye bölünmüş gibi saçma da görünmektedir. Ne var ki, Freud'un kadın kuramının temelinde yatan, ayrıntılarını gizleyen zaman - ötesi cinsel gerçeklik maskesine karşın, bundan başka birşey değildir.

Freud'u izleyenler kadını ancak Freud'un betimlediği - çocuksu, bicare, aşağılık ve erkeğe ait edilgen bir nesne olma uymunu göstermediği sürece mutluluk olanağı bulunmayan bir insan - imgesiyle görmüşlerdir. Bu nedenle de kadını bastırılmış kıskançlığından, nörotik eşitlik isteğinden kurtararak ona yardım etmeye çalışmışlardır. Bu yardım da kadının doğal aşağılığını kanıtlayıp, bir kadın olarak cinsel doyuma ulaşmasını sağlayacak biçimde olmuştur.

Oysa, o aşağılığı tanımlayan toplum, Freud'un izleyicileri onun 'penis kıskançlığı' diye adlandırdığı durumun nedenleriyle çözümlerini yirminci yüzyıl Amerika'sına toptan aktardıkları zamanadek köklü bir değişim geçirmiştir. Kültürel süreçlerle insan gelişimi konusundaki yeni bilgilerimizin ışığında, Victoria dönemi kadınlarına çok görülen haklar, özgürlükler ve eğitimle yetişen kadınların Freud'un sağaltıma kavuşturmaya çalıştığı kadınlardan farklı olacaklarını yadsıyamayız. Onların erkekleri kıskanmak için ötekilerden çok daha az nedenleri olacağını tahmin edebiliriz. Halbuki Amerikalı kadınlara Freud öylesi acaip bir biçimde harfi harfine yorumlanmıştır ki, 'penis kıskançlığı' kavramı kendine özgü, gizemli ve sanki bu belirtiyi gösteren kadınlardan bağımsız bir varlığa sahipmiş görüntüsüne kavuşmuştur. Bundan yüzyıl önce, yaşamın erkek karşısında kadına gösterdiği gerçek haksızlıklar salt penis kıskançlığının ussallaştırılması olarak hafife alınmıştır. Ve de, günümüzde yaşamın o dönem kadınlarına kıyasla sunabileceği olanaklar penis kıskanlığı adına yasaklanmak istenmiştir.

Freud'çu kuramın harfi harfineuygulanması psikaanalizci Marynia Farnham ve toplumbilimci Ferdinand Lundberg'in, *Modern Woman: The Lost Sex* kitabındaki yazılarında açıkça görülebilir. Bu yazılar dergilerde ve evlilik derslerinde, günümüzün geleneksel, paylaşılan gerçeği haline gelendek usanç verici bir biçimde yaygınlaşmıştır. Kadın özgürlüğü akımını penis kıskançlığıyla bir tutan bu yazarlar şöyle diyorlardı:

Kadın özgürlüğü akımı, toplumsal programının (tümünün değilse de) çoğunun ve siyasal programının dışsal geçerliğine karşın, özde derin bir hastalıktır... Kadınca yetişmenin ve gelişimin bugünkü egemen doğrultusu cinsel doyuma ulaşmada gerekli özellikleri, yani, edilgenlik ve yumuşak başlılığı, korku ve kin duymadan bağımlılığı, derin bir içedönüklüğü ve cinsel yaşamın sonul amacı olarak gebeliği kabul etmeyi, engellemektedir.

Mutluluk duygularına erkeğin başarı yolunu izleyerek ulaşmak kadın organizmasının gizilinde yer almaz... Kadın özgürlüğünden yana olanların yanlışlığı kadını besleyici-bakıcı rolünden çıkaraark erkeğin işletici rolüne koymak girişlerinden kaynaklanıyordu...

Öyleyse, biçimlenmeye başlayan ruhsal-toplumsal kural şudur: Kadın ne kadar çok eğitim görürse az ya da çok önemli cinsel düzensizliklerin ortaya çıkması olasılığı o kadar artar. Belli bir kadın grubunda cinsel düzensizlikler arttıkça doğuracakları çocuk sayısı azalır... Kader bunlara Lady Macbeth'in dilediğini vermiş, onları yalnız doğurmak konusunda değil, zevk alma konusunda da cinsellikten soyutlamıştır²⁸.

Böylece Freud'u kitlelere yayanlar onun kadınlara karşı beslediğini bilmedikleri geleneksel önyargıyı sözde-bilimsel çimentoya sağlamca yerleştirdiler. Freud tek bir olgudan muazzam bir tündengelimler kitlesi kurma eğilimini taşıdığını, bunun nasıl yaratıcı ve verimli bir yöntem olduğunu, fakat o tek olgunun anlamı yanlış yorumlanırsa nasıl iki yanı keskin bir bıçak haline gelebileceğini çok iyi biliyordu. 1909'da Jung'a şöyle yazmıştı:

Benden sonra yanlışlarımın kutsal emanetler haline geleceği konusundaki kuşkuların çok hoşuma gitti, ama buna inanmıyorum. Tam aksine, beni izleyenlerin arkamda bıraktıklarından geçerli ve güvenilir olmayanları alabildiğine hızla yıkıp yokedeceklerinden eminim.²⁹

Oysa kadın konusunda, Freud'un izleyicileri onun yanlışlarını benimsemekle de kalmayıp, gerçek kadınlar üzerinde yaptıkları gözlemleri Freud'un kuramsal çerçevesine uydurma çabalarıyla, onun bıraktığı açıkları da tıkamışlardır. Örneğin, 1944'te iki ciltlik *The Psychology of Women - A Psychoanalytical Interpretation*'u yayınlayan Helen Deutsch kadınların tüm sorunlarını penis kıskançlığına bağlamayı başaramamıştır. Böyle olunca da Freud'un bile akıllıca bulmadığı bir şeyi yapmış,

'kadınlığı' 'edilgenlik'le, 'erkekliği' ise 'etkinlik' le bir tutarak bunu yalnız cinsel alanda değil tüm yaşam alanlarında genellemiştir.

Kadının konumunun dışsal etkilere bağımlı olduğunu kabul etmekle birlikte, bilinen tüm kültür ve ırklarda, çeşitli biçimlerde ve değişik nicel boyutlarda 'kadınsı-edilgen' ve 'erkeksi-etken' özdeşliklerinin görüldüğünü söylemek cüretini gösteriyorum.

Kadın doğanın kendisine verdiği bu özelliğe, ondan çeşitli yararlar sağlamasına karşın, çok kez direnç gösterir ve kendi yapısından tümüyle hoşnut olmadığı izlenimini veren davranışlarda bulunur. Bu hoşnutsuzluğun ifadesi ona çözüm bulma girişimleriyle birleşerek kadında 'erkeklik karmaşası'na yol açar³⁰.

Dr. Deutsch'un tanımına göre 'erkeklik karmaşası' doğrudan doğruya 'kadının kastrasyon karmaşası'ndan kaynaklanır. Dolayısıyla anatomi gene yazgıdır. Kadın gene bir **homme manqué**'dir. Koşkusuz, Dr. Deutsch «kıza hem etkinlik hem de saldırganlık konusunda çevrenin de ketleyici bir etkide bulunduğu» şöyle bir değinmektedir. Böylece penis kıskançlığı, kadının zayıf anatomisi ve toplum 'kadınsılığı yaratmak için elele vermiş çalışıyor gibidirler'³¹.

Gene de 'normal' kadınsılığa ulaşılması ancak kadının tüm etkinlik amaçlarından, tüm özgünlüğünden vazgeçmesi, kendini kocasının ya da oğlunun etkinlik ve amaçlarıyla özdeşleştirip doyum bulmasıyla sağlanabilir. Bu süreç cinsel olmayan yollardan yüceltilebilir - örneğin erkek patronun buluşları için basit araştırmalarda bulunan bir kadın böyle yapıyor demektir. Yaşamını babasına adayan bir kız da yeterli bir kadınsı 'yüceltme' örneği vermektedir.

Psikanalist olmayan bir kız ya da kadın, kırklı yıllarda çokbilmiş düşünürlerin kutsal kitaplarından birden bire taşmaya başlayan bu kehanetleri nasıl çürütebilirdi?

Freud'un kuramlarının iki kuşak boyunca Amerikalı kadın-

ların beyinlerini yıkamakta kullanılan biçiminin psikanalitik bir tertibin bir parçası olduğunu söylemek saçma olur. Bu beyin yıkamayı yapanlar iyi niyetli reklamcılar, dikkatsiz çarpıtıcılar, sofu dönmeler ve moda düşkünleriydi; yani acı çekenleri tedavi edenler, acıları kazanca döndürenler ve hepsinin ötesinde de belli bir zamanda Amerikan halkına özgü gereksinimlerle güçlerin bileşimi idi. Gerçekte, Amerikan kültürünün Freud'un kadınsı davranış kuramını harfi harfine benimseyişi pekçok Amerikalı psikanalistin kadın hastalarında izlediklerini Freudcu kuramla uzlaştırma konusunda çektikleri güçlüklerle acı ve gülünç bir gelişki içindeydi.

Freud'un Viyana'daki Psikanalitik Enstitüsünden son yetişenlerden biri olan New York'lu bir analizcinin bana söylediklerine göre :

Amerikalı kadınları analiz etmekle geçen yirmi yıl boyunca Freud'un kadınsılık kuramını hastalarımın ruhsal yaşamlarına istemediğim bir biçimde zorladığımı tekrar tekrar izledim. En sonunda penis kıskançlığı diye bir şeyin varolmadığı kanısına ulaştım. Çok hareketli bir cinsel yaşamları olmasına karşın olgunlaşmamış, bütünleşememiş, doyum bulamamış nice kadınlar gördüm. Bir kadın hastamın gerçek sorununu - yani salt bir ev kadını ve anne olmanın ona yetmediğini anlayabilmek yaklaşık iki yılımı aldı. Günün birinde, rüyasında kendini bir sınıfta öğretmenlik yaparken görmüş. Bu evkadınının rüyasındaki güçlü özlemi penis kıskançlığı olarak geçiştiremezdim. Bu, onun olgun bir öz - doyum gereksiniminin ifadesiydi. Ona 'bu rüyayı analiz etmekle geçiştiremiyeceğimi, bu konuda bir şeyler yapması gerektiğini' söyledim.

Aynı kişi önde gelen doğu üniversitelerinden birindeki lisansüstü kliniğinde genç analizcilere şunu öğretiyor : 'Hastanız kitaba uymuyorsa kitabı bir yana fırlatın ve hastanızı dinleyin'.

Ne var ki analizcilerin çoğu kitabı hastalarının üstüne fırlatmış ve Freud'un kuramları analizcinin divanına hiç uzan-

madıkları halde ordan burdan okuduklarıyla işittiklerine inanan kadınların bile gerçek diye benimsedikleri birşey haline gelmiştir. Amerikalı kadınların giderek artan bunalmalarının kadın cinselliğinden başka birşeylerin sonucu olabileceği sorusu bugüne dek halk kültürüne girememiştir. Kırkların sonuna gelindiğinde Freud öylesine bir hızla ve öylesine tam olarak benimsenmişti ki on yılı aşkın bir süreyle kimse eğitim görmüş Amerikan kadınların yuvaya dönüş yarışlarını sorgulamadı bile. Birşeylerin aksadığı açıkça ortaya çıkıp ta bazı sorular sormak gereği duyulunca da, bu sorular salt Freudçu çerçeve içinde sorulduğundan tek bir yanıt bulunuyordu: Eğitim, özgürlük, haklar kadınlara göre şeyler değildir.

Freud'un kuramının Amerika'da sorgusuz sualsiz kabul edilmesi bir ölçüde nesnel gerçeklerin yarattığı rahatsız edici sorulardan kurtulmayı sağlamasından kaynaklanıyordu. Büyük ekonomik krizden ve savaştan sonra Freudçu ruhbilim bir davranış bilimi olmayı aşarak, acı çekenler için bir sağaltım yolu oldu. Herkesi kuşatan bir ideoloji, bir yeni dindi bu. Atom bombasından; Mc Carthy'den; bifteklerin, otomobillerin, renkli televizyonun ve arka bahçedeki yüzme havuzunun keyfini bozabilecek tüm tatsız sorunlardan kaçışa elverişli bir yol. Cinselliği bir meziyet haline getiren, özel kusurları günahtan arındıran ve akılla ruhun yüce emellerine kuşkuyla bakan bu yeni ruhbilimsel din kadınlara erkeklerden daha çok zarar verici etkilerde bulunduysa, bunun kimsenin özel kastıyla olduğu söylenemezdi.

Psikanalizin bir sağaltım yolu olarak uygulanışı kadınsılık mitinin öncül sorumlusu değildi. Bu miti yaratanlar kitle iletişimcileri, reklâm ajanslarının araştırmacıları ve tüm bunların ardında Freudçu düşüncü üniversitelerle yüksek okullarda yorumlayıp kitleleştirenlerdi. Freudçu ve sözde-Freudçu kuramlar herşeyin üstünü ince bir yanardağ külü gibi örttüler. Freudçu düşünüş toplum bilim, antropoloji, eğitim, hatta tarih ve güzel yazın çalışmalarına süzülüp girdi ve onlara biçim değiştirtti. Kadınsı mitin en gayretli misyonerleri hazmı kolaylaştırılmış Freud'den aceleci lokmalar yutarak 'Evlilik ve Aile - Yaşamı Eğitimi' konusunda yeni bölümler kurmaya ko-

şan İşlevselciler'di. Evlilik konusundaki işlevsel dersler üniversitelerdeki Amerikan kızlarına kadın 'rolünü oynamayı' öğrettiler -eski rol yeni bir bilim oldu. Yüksek okulların dışında gelişen benzer akımlar - ana baba eğitimi, çocuk araştırması grupları, doğum öncesi analık çalışma grupları ve akıl sağlığı eğitimi - bu ruhbilimsel super ego'yu eğitim görmüş yeni evli / hanımlar için briç ve konkenin yerini alacak bir eğlence halinde tüm ülkeye yaydılar. Ve bu Freud'çu super - ego sayıları giderek artan genç ve kolay etkilenir Amerikalı kadın için tam Freud'un super ego için tanımladığı işlevi yerine getirdi, yani geçmişi sürdürmeye yaradı.

İnsanoğlu hiçbir zaman tümüyle bugünde yaşamaz; super - ego ideolojileri günün ve yeni gelişmelerin etkisine çok yavaş başeğen ve insanın yaşamında ekonomik koşullardan oldukça bağımsız olarak önemli bir rol oynayan geçmişi, ırkların ve halkların geneleklerini sürdürürler ³².

Freud'un kuramıyla bilimsel din mertebine yükselen kadınsılık miti kadınlar için aşırıkoruyucu, yaşamı kısıtlayıcı, geleceği yadsıyan bir sestir. Beyzbol oynarak, bebek ve çocuk bakarak, geometri öğrenerek büyüyen, neredeyse çağın sorunlarını göğüslemeye yetecek kadar bağımsız ve yetenekli kızlara zamanımızın en önemli düşünürleri geriye dönüp yaşamalarını Victorian önyargıların bebek evine kapadığı Nora'lar gibi sürdürmelerini söylüyorlardı. Bu kızların bilimin yetkisine - antropoloji, toplum ve ruhbilim de bu yetkiyi paylaşmaktaydı - duydukları saygı ve korku ise onları kadınsılık mitini sorgulamaktan alıkoymuştu.

DİPNOTLARI

1. Clara Thompson, Psychoanalysis: Evolution and Development, New York, 1950, s. 131, v. d.:

Freud doğal olanı kültürel olandan daha çok vurgulamakla kalmamış, kendi biyolojik kuramına dayanan bir kültürel kuram da geliştirmiştir.

İzlediği ve kaydettiği kültürel olguların önemini anlamaktan onu alkoyan iki engel vardı. Topladığı verilerin değişik yönlerine dikkatini ayıramıyacak kadar biyolojik kuramlarını geliştirmeye kendini vermişti. Dolayısıyla en büyük ilgisi insan toplumuna içgüdüler kuramını uygulamaya yönelmişti. Örneğin, bir ölüm içgüdüğü varsayımından yola çıkarak, kültürel olgulara ölüm içgüdüğü açısından açıklamalar geliştirdi. Kültürel kıyaslamaların kazandırdığı bir görüş açısına sahip olmadığı için kültürel süreçleri, kültürel süreçler olarak değerlendiremezdi... Çağdaş araştırmalar Freudun biyolojik olduğuna inandığı şeylerden çoğunun belli bir kültür tipine karşı tepkiler olduklarını ve evrensel insan doğasının özelliği sayılamayacaklarını ortaya çıkarmıştır.

2. Richard La Piere, *The Freudian Ethic*, New York, 1959, s. 62.
3. Ernest Jones, *The Life and Work of Sigmund Freud*, New York, 1953, c. I, s. 384.
4. a.g.e., C II, 1955. s. 432.
5. a.g.e., C. I, s, 7-14, 294; c, II, s. 483.
6. Bruno Bettelheim, *Love Is Not Enough: The Treatment of Emotionally Disturbed Children*, Glencoe, Ill., 1950, s. 7, v. d.
7. Ernest L. Freud, *Letters of Sigmund Freud*, New York, 1960, 10. Mektup, s. 27; 26. Mektup, s. 71, 65. Mektup, s. 145
8. a.g.e., 74. Mektup, s, 60; 76. Mektup, s, 161,
9. Jones, a.g.e., C. I, s, 176, v.d.
10. a.g.e., C. II, s, 422.
11. a.g.e., C. I, s, 271.

Freud'un cinsel etkinlikler konusundaki betimlemeleri öylesine sıradan şeylerdir ki birçok okurlar bunları kuru ve yavan bulmuştur. Onun hakkındaki tüm bilgilerimle, çok kez, olağanüstü ilginç konularda ortalamamın da altında kişisel bir ilgi gösterdiğini söyleyebilirim. Cinsel bir konudan söz edişi hemen daima zevksiz hatta tatsız tuzsuz niteliktedir. Her zaman olağanüstü namuslu -pürüten sözcüğünü de kullanabiliriz- bir insan izlenimini uyandırmıştır ve ilk gelişimi konusunda tüm bildiklerimiz bunu doğrulamaktadır.

12. a.g.e., C. I, s. 102.
13. a.g.e., C. I. s. 110, v.d.
14. a.g.e., C. I. s. 124.
15. a.g.e., C. I, s. 127.
16. a.g.e., C. I, s. 138.
17. a.g.e., C. I, s. 151.
18. Helen Walker Puner, *Freud, His Life and His Mind*, New York, 1947, s. 152.

19. Jones, a.g.e., C. II, s. 121.
20. a.g.e., C. I, s. 301 vd. Kendini yığıtçe analiz ederek bir dizi erkeğe çoşkusal bağımlılıktan kurtulmasından önce, cinsel kuramını oluşturmaya başladığı yıllarda duyguları Fliess adında parlak bir burun-boğaz doktoru üstüne odaklaşmıştı. Bu, kadınlar için oldukça önemli bir tarihsel raslantı oldu. Çünkü Fliess, Freud'a hayali bir «bilimsel kuram» önermiş ve onun bu kurama yaşamı boyunca bağlı kalmasını sağlamıştı. Söz konusu kuram, tüm yaşam ve ölüm olgularını 'çiftcinselliğe' indirgemekteydi. Freud, Fliess'le buluşmalarını 'ağlığın ve susuzluğun giderilmesini bekler gibi' beklerdi. Ona, 'hiçkimse varlığımın özel ve belki de kadınsı bir yanının özlediği bir dostla ilişkinin yerini alamaz' diye yazmıştı. Kendi öz-analizinden sonra bile Freud, Fliess'in devresel tablosunun belirlediği günde öleceğini düşünmeyi sürdürdü. Bu tabloya göre herşey kadın rakamı olan 28, ya da kadının bir adet döneminin sonundan öteki dönemin başına kadar geçen süreyi gösteren ve erkek rakamı olan 23'e göre tahmin edilebilirdi.

21. a.g.e., C. I, s. 320.
22. Thompson, a.g.e., s. 133.
23. Sigmund Freud 'The Psychology of Women', *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, çev. W.J.H. Sprott, New York, 1933, s. 170 v.d.
24. a.g.e., s. 182.
25. a.g.e. s. 184.
26. Thompson, a.g.e., s. 12 v.d.

1914-18 savaşı dikkatleri ego dürtülerinde topladı... Bu dönemde analize yeni bir düşünce girdi... o da saldırganlığın da cinsellik kadar önemli bir bastırılmış içgüdü olabileceği idi... Bunun içgüdüler kuramına nasıl bütünlleştirilebileceği ise önemli bir sorun oluşturuyordu. Sonunda Freud bu sorunu ikinci bir içgüdüler kuramı ile çözdü. Saldırganlık, ölüm içgüdüsünün bir parçası olarak yerini buldu. Freudun normal kendini kanıtlama biçimlerini, örneğin çevreye egemen olmak, denetlemek, doyumsal bir uzlaşmaya varmayı, özellikle vurgulamayı dikkat çekicidir.

27. Sigmund Freud, 'Anxiety and Instinctual Life', *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, s. 149.
28. Marynia Farnham and Ferdinand Lundberg, *Modern Woman; The Lost Sex*, New York ve London, 1947, s. 142 v.d.
29. Ernest Jones, a.g.e C. II, s. 446.
30. Helene Deutsch, *The Psychology of Women - A Psychoanalytical Interpretation*, New York, 1944, C. I, s. 244 v.d.
31. a.g.e., C. I, s. 251 v.d.
32. Sigmund Freud, 'The Anatomy of the Mental Personality', *New Introductory Lectures on Psychoanalysis*, s. 96.